

[6] *Bull of Indiction of the Great Jubilee of the Year 2000 Incarnationis Mysteriorum* (29 November 1998), 11: AAS 91 (1999), 139-141.

[1] Vgl. Johannes XXIII., *Enzyklika Mater et Magister* (15. Mai 1961), 3: AAS 53 (1961), 402.

[2] Vgl. Paul VI., *Enzyklika Populorum progressio*, (16. März 1967), 14: AAS 59 (1967), 264.

[3] *Päpstlicher Rat für Gerechtigkeit und Frieden, Kompendium der Soziallehre der Kirche*, 157.

[4] *V. Generalversammlung des Episkopats von Lateinamerika und der Karibik, Dokument von Aparecida* (29. Juni 2007), 66.

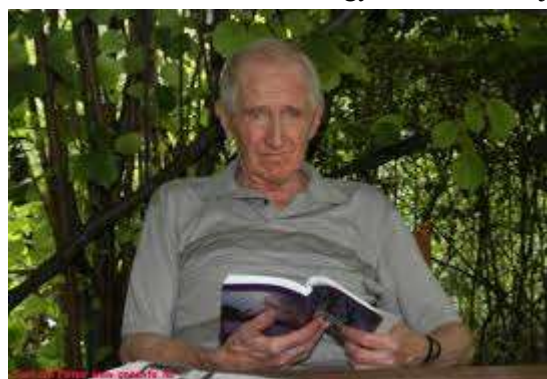
[5] Johannes Paul II., *Nachsynodales Apostolisches Schreiben Ecclesia in Africa* (14. September 1995), 52: AAS 88 (1996), 32-33; *Ders., Enzyklika Sollicitudo rei socialis* (30. Dezember 1987), 22: AAS 80 (1988), 539.

[6] *Verkündigungsbulle des Großen Jubiläums des Jahres 2000 Incarnationis mysterium* (29. November 1998), 11: AAS 91 (1999), 140.

GYÖRGY LAJOS (PIROS)

VETÉLKEDÉS ÉS SZIMBIÓZIS (ÖNZETLEN GÉNJEINK)

Az ember és a természet viszonyáról több, egymásnak ellentmondó, szélsőséges nézetet ismerünk. Sokan állítoták vagy állítják ma is, hogy az ember a természet ura, leigázója, átalakítója, esetleg őre, s a természet az emberért van. Mások szerint az ember annyira része a természetnek, hogy az emberi társadalmakra vonatkozó szabályokat messzemenően a természeti törvények szabják meg, e törvények genetikailag meghatározottak. Kétségtelen, az emberi társas viselkedésnek vannak biológiai alapjai, és fontos annak vizsgálata, hogy egy emberi közösség törvényszerűségei azonosak-e az élővilág törvényeivel, hogy társadalmi szokásaink milyen mértékben meghatározottak örökletesen, és hogy mennyiben "nem természetes" az ember evolváltabb tudata s az abból következő kulturális magatartása. Az állatok "tudják", hogy miként kell viselkedniük, ha éhesek, ha udvarolnak, utódokat nemzenek, szülnék vagy nevelnek, tudják, hogyan

kell fenntartható módon élni. Mi, emberek, mintha mindezt nem tudnánk, s bár régóta keressük - még mindig nem találtuk meg. Az alábbiakban ezt a kérdéskört szeretném több oldalról megközelíteni.

Vetélkedés és szimbiózis az állatvilágban

A természetről alkotott képünk egyik meghatározója a klasszikus evolúció-elmélet, pontosabban Darwin munkája: A fajok eredete természetes kiválasztás útján (vagy a létért való küzdelemben előnyhöz juttatott fajták fennmaradása). (Szándékkal idézem a teljes címet.) Nem tudjuk biztosan, hogy az evolúció folyamata mennyire lassú, mennyire tarkított ugrásokkal, és a leszármazási sorokban még sok a hiányzó láncszem. A darwinizmus tanítása szerint a kiválasztódásban lényeges szerepe van a létért való küzdelemnek: az előnyös változatok fennmaradnak, az előnytelenek kiküszöbölődnek. Fennmaradásuk érdekében a fajoknak és az egyedeknek küzdeniük kell a természeti források, a terület birtoklásáért, versengeniük kell egymással a fajoknak és a faj egyedeinek is a létfeltételekért, a szaporodásért.

A vetélkedésnek, a küzdelemnek számtalan jelét ismerjük, jellegzetes például a ragadozók és a zsákmányállatok küzdelme. Ezzel kapcsolatban olvashatunk olykor a ragadozók agresszív viselkedéséről, ami fogalmilag helytelen. A ragadozó (a zsákmányával szemben) nem agresszív, hanem egyszerűen - éhes! Vadászatának nem adja külső jelét, a prédát lapulva, észrevétlenül igyekszik megközelíteni, nehogy elriassza. Az agresszivitás az állat (vagy az ember) ösztönös küzdő magatartása, amely saját fájának egyedei ellen irányul. Az agresszív állat el akarja riasztani fajtestvérét saját lakó- vagy párzási területéről, a hím(állat) meg akar küzdeni a másik hímekkel - a nőstényért, s el akarja ijeszteni versenytársát. Ezért mutatja, fitogtatja erejét, borzolja a szőrét, ad erős hangokat, lép fel támadóan - hogy a másik megadja magát. A gyengébb, a vesztes, az ijedősebb általában elmenekülhet, s igen ritka eset, hogy az ilyen küzdelmek súlyos sérülésekhez, vagy az egyik állat pusztulásához vezessenek. A verekedő hím kobraik sosem marják meg egymást, mert az halálos lenne. A küzdelem igen gyakran "ritualizált", pusztán lökdösődés, taszigálás. Az antilop sosem használja szarvát a másik antilop ellen - az őt megtámadó ragadozóval szemben feltétlenül megkísérli. Két különböző fajhoz tartozó állat küzdelme során sosem a támadó, mindig a védekező mutat ijesztő, agresszív jeleket - ha sarokba van szorítva és nincs esélye a menekülésre.

Mi az agresszió célja? A faj vagy az egyén túlélése? Richard Dawkins szerint a cél a gén, az "önző gén" fennmaradása. Dawkins bírálja Konrad Lorenzt, mert az etológus szerint a faj, és nem az egyén vagy a gén java lenne a fontos. Dawkins kifejti, hogy mi élőlények, emberek "túlélőgépek" vagyunk, programjukat vakon követő robot szerkezetek. Így ír: "Egy túlélőgép számára egy másik túlélőgép (amely nem gyermeke vagy más közeli rokona) környezetének része, mint egy szikla, vagy egy folyó vagy egy darab táplálék. Egyetlen fontos szempontból különbözik a sziklától vagy a folyótól: hajlamos visszaütni." Dawkins szerint "A" csak azért nem öli meg "B"-t, mert talán "B" megöli "C"-t, aki "A"-t ölné meg. Önzetlenség - Dawkins szerint - nem létezik! A gazella nem azért szökdecsel az oroszlán előtt, hogy felhívja magára a figyelmet és a többiek ezalatt elmenekülhessenek, hanem azért,

hogy megmutassa, ő mennyire erős és ügyes, vele ne is próbálkozzék a ragadozó. Az öngyilkos méh csak azért csíp - élete árán is -, mert terméketlen, utódja úgysem lehet. Az embert is agresszívnek látja: "Ha fel akarunk építeni egy társadalmat, amelyben az egyének önzetlenül a közös jó érdekében munkálkodnak, akkor kevés segítséget kapunk a természettől. Tanítsuk a nagylelkűséget és az önzetlenséget, miután mi önzőnek születünk..." Dawkins szerint nincsen önzetlenség, de ha mégis, akkor az is csak látszólag az. Mindez matematika, minél több két egyed közös génje, annál inkább lehetséges köztük altruista viselkedés - a gének hallatlanul jól tudják a matematikát. Vele szemben azt gondolom, hogy mivel sok tulajdonságom révén minden földi élőlény a rokonom, talán önző módon is aggódhatom a létükért, fennmaradásukért. Vajon ki az önző? A gén, az egyén, a faj, az élővilág, netán maga a kozmosz...?

Nyilvánvaló, hogy az evolúciót szolgáló, fajokon belüli vetélkedés egyik megnyilvánulása az agresszió, miként annak kifejeződése az adott állatsoporton belüli hierarchia (dominancia-sorrend) is. A különféle, fiatalabb vagy érettebb rendszereken belül azonban ezek a jelenségek nem egyforma súllyal jelentkeznek. Eugene P. Odum híres munkájában - Az ökoszisztéma fejlődésének stratégiája - foglalja össze a fiatal és érett rendszerek legfontosabb vonásait.

Az élővilágra jellemző törvény a vetélkedés - de nemcsak a vetélkedés jellemző rá. A fajok és az egyedek között nemcsak küzdelem van, hanem segítség, együttélés, szimbiózis is, a résztvevők számára előnyökkel járó együttműködés. Előnyökkel - adott esetben - a hangya és az általa tenyésztett levéltetű, vagy a gomba és a zöld moszat (a zuzmó alkotórészei), baktériumaink és az ember számára. A szimbiózis ősi, olykor nehezen felismerhető jelenség: ki is gondol rá, hogy a sejtjeink anyagcseréjében fontos szerepet játszó mitokondriumaink valaha különálló lények voltak, akik több százmillió évvel ezelőtt társultak hozzánk? Az evolúciónak nemcsak a versengés, a vetélkedés a mozgatója - az élet számára egyenrangúan fontos a szimbiózis, a kölcsönös segítség is.

Megvan az agresszió párja is. Konrad Lorenz Az úgynevezett go-nosz-haragos című fontos könyvében az agresszió elemzése mellett arról is ír, hogy az állatoknál olyan ösztönös gátlások, rítusok vannak, amelyek megakadályozzák az antiszociális magatartást, s bár ezt nem nevezhetjük moralitásnak, funkciójukban azonosak azzal. Az állatvilágban is létezik a közösség számára hasznos, önzetlen magatartás, s ez ugyanolyan módon hat, mint az erkölcs az emberi társadalomban. Lorenz a szeretet és a barátság kötelékeiről ír, amelyek megakadályozzák, hogy az egyedek harcoljanak egymás ellen és kárt okozzanak egymásban. Szerinte ez a személyes kötődés és barátság az evolúció során alakult ki. A halaknak csupán egyes fajainál, de főleg a madaraknál és az emlősöknél figyelhető meg. A nyári ludaknál van szerelem, féltékenység, bánat. Így ír Lorenz: "Az állatokban olyan viselkedési mechanizmust találunk, amely bizonyos egyéneket összetart az

élet érdekében. Ez a viselkedési minta a cselekedeteiket irányító legfőbb motívummá lett, ez képes legyőzni minden állati hajtóerőt, mint amilyen az éhség, a szexualitás, az agresszió, a félelem, és ez a fajra jellemző módon meghatározza a társadalmi rendet. E kapcsolat analóg a legtisztább és legnemesebb értelemben vett szeretet és barátság érzelmével".

Az élő szervezetekre tehát jellemző mind a vetélkedés, mind az együttműködés, szimbiózis. Edward Goldsmith bírálja a szociáldarwinisták "torz természetképét", amely "atomizált, kompetitív, ag-resszív és semmibe veszi az együttműködést". Vitába száll Dawkins elméletével, amely azt mondja, hogy az élő dolgok nem törődnek a nagyobb egység fennmaradásával, amelynek ők maguk is részei és von Bertalanffyt idézi: "A vitális folyamatok és mechanizmusok döntő többségének van egy, az egészet fenntartó jellege - e nélkül a szervezet egyáltalán nem létezhet".

Fritjof Capra így ír minderről: "A szociáldarwinizmus kizárólag vetélkedést, harcot, pusztítást lát maga előtt. Ez a filozófia törvényesíti a kizsákmányolást és a technológia környezetpusztító hatását. E nézet tudományosan nem igazolt, nem veszi figyelembe az összerendező elveket. A szélsőséges agresszió, romboló viselkedés elsősorban az emberi fajra jellemző kulturális jelenség és nem az emberi fajban bennrejlő módon meglévő dolog".

Vetélkedés és szimbiózis az emberi társadalomban

Visszatérve a bevezetésben felvetett kérdésre, kíséreljük meg választ adni arra, hogy milyen mértékben természeti lény az ember, sajátosságai közül mennyi a genetikusan meghatározott, és mi az, ami "kulturálisnak" tekinthető? Lorenz érdekesen érvel. Szerinte, mivel az állatok adottságaik (fogaik, karmaik) révén képesek megölni fajtársaikat, szükségszerű módon gátló mechanizmusokat építettek fel a fajtestvéreik ellen irányuló gyilkos viselkedéssel szemben. Az embernek nincsenek ilyen fegyverei - érvel Lorenz -, tehát nem jöttek létre ezek a gátlások. Ezért öl! Ez ellen természetesen felvethető, hogy az ember is képes megölni - akár pusztá kézzel - a gyengébbet vagy a kicsit, tehát kialakulhatott volna ez a gátlás. Azt hiszem, hogy ki is alakult. Mesterséges körülmények között (például rablásban) az állatok is könnyebben válnak "gyilkossá", közel áll az a gondolat, hogy az ember is talán a társadalom nem természeti (rab?!) körülményeinek hatására vált gyilkossá. (Azután, hogy kikerült az Édenből...)

Lorenz a fenti állításának ellentmondva, önmagával vitázva kifejti, hogy az egyének látszólag nem kedvező, a közösség érdekeit szolgáló viselkedési mintázatok nem racionális gondolkodásunkból adódnak. Ha nem rendelkezünk társadalmi ösztön-adottságokkal, írja Lorenz, az ember nem emelkedhetett volna ki az állatvilágból: az emberi kultúra alapja, a beszéd csak jól szervezett közösségekben élő lényekben alakulhatott ki.

Fentebb felvettem, hogy a nem gyilkos embert teheti-e a társadalom gyilkossá? Kérdés, hogy miként van ez a természeti népeknél? Margaret Mead klasszikus alkotásában

(Együttműködés és vetélkedés a természeti népeknél) 13 népcsoport körülményeit hasonlította össze, sok szempont alapján. Közel 100 kérdést tett fel: mi mindent kell figyelni, megállapítani, ha közelebről meg akarunk ismerni egy természeti népet? A kérdések közül kiemelt néhányat, és megkísérelte, hogy azok között összefüggéseket keressen - ami csak nagyon kevés vonatkozásban sikerült. Nem lehet azt sem mondani, hogy egyik nép ilyen vagy inkább olyan: önmagukban is sokfélék, nehezen skatulyázhatók.

Mead fő kérdései, miként az általa szerkesztett kötet címe is mutatja: milyen mértékben van e népeknél előtérben az együttműködés vagy a vetélkedés? Hangsúlyozza, hogy a kettő nem ellentétpár, azok nem szembenálló fogalmak - miként azt a mindennapi beszéd fo-lyamán pontatlanul alkalmazzuk. Egy adott társadalom nem ki-zárólag vetélkedő és nem kizárólag együttműködő, ezek a tulajdonságok egymás mellett léteznek egy társadalmon belül. Egy adott népcsoport vezetői harciasan vetélkednek a rangsorokért, de családjuk körében, otthonukban a legnagyobb együttműködés lehet. A ve-télkedés ugyanakkor nem jelent feltétlenül összeüt-közést, és az együttműködés nem feltétlenül azonos a szolidaritással. Bonyolítja a képet, hogy a vetélkedő és együttműködő fogalmak mellé Mead bevezetett egy harmadikat, az individualisztikus magatartás fogal-mát, ami egyes népeknél a vetélkedő, másoknál az együttműködő magatartáshoz társul. (Például egymagukban vadásznak, de a zsákmányt közösen osztják-fo-gyasztják el.) Mead néhány fontos tulajdonságot vizsgált, és igyekezett megállapítani, hogy azok mennyiben függenek össze a két fő jellemzővel.

Az én kiemelkedően fontos minden "vetélkedő" népnél, de nem csak azoknál. A tulajdon is elsősorban náluk fontos, s ez eszünkbe juttatja Erich Fromm kérdését: Birto-kolni vagy létezni? (Azonos című könyvében Fromm elemzi, hogy a történelem folyamán a két szemléletnek milyen megnyilvánulásai voltak.)

A biztonságérzet elsősorban az együttműködő népekre jellemző, de azok mindegyikére: itt feltétlenül megvan a korreláció. A biztonságérzet alapja Mead szerint a min-denségről alkotott nézet. Ezen népek számára létezik egy természetfeletti rendszer, amely a saját szabályai szerint működik, s az embernek nem tanácsos azt megsértenie: ez, mint Mead írta, a vizsgálataiból következő "legszug-gesztivebb általánosítás". Az adott rendszert az embereknek nem tanácsos megsérteni, de befolyásolhatják és ki-engesztelhetik azt.

"Stabilitásról" nem olvashatunk Mead munkájában, ő nem írt a népek berendezkedésének állandó vagy változó voltáról. Fentebb említettük Odum csoportosítását, amely szerint minden érett rendszer stabil (s leszögeztük, hogy a stabilitás csupán a jó alkalmazkodóképességet jelenti). Edward Goldsmith - Odumra hivatkozva - felveti a kér-dést: van-e, volt-e valaha "érett" emberi társadalom? Vá-lasza: igen, a törzsi társadalmak, s csupán azok lehetnek ilyenek! Míután az érett rendszerek jellemvonása a magasfokú szimbiózis, számomra nyilvánvaló, hogy az

inkább együttműködő rendszerek az érettek. Ezek további jellemvonása a fejlett belső szabályozás, amihez Mead vizsgálatai szerint, úgy látszik, hozzátartozik a vallás is. Ne akarjuk ezt azzal cáfolni, hogy igen sok, magát vallá-sosnak nevező nemzet létezik - igen gyenge alkalmazko-dóképességgel, nagyon távol az érett rendszer jellemvo-násaitól. Fromm a már idézett munkájában arról ír, hogy Európa csak valamikor 1200 és 1600 között volt keresz-tény, azóta ismét pogány, s korunkban már a keresztény-ség mögött kialakult egy új, titkos, ipari vallás, amely szá-mára szent a tulajdon, a haszon és a hatalom. Ez akkor is igaz, ha a kereszténység hajlamos a megújulásra, s van-nak jelei annak, hogy igyekszik visszatérni a krisztusi gyökerekhez. Goldsmith idézi a "szociáldarwinista" Hit-lert, s ebből az idézetből kiderül, hogy a náci vezér miért nem szerette a kereszténységet: "A kiválasztás törvénye igazolja az állandó küzdelmet, lehetővé téve a legalkal-masabb fennmaradását. A kereszténység lázadás a termé-szet törvényei ellen. Ha logikusan végigvisszük, a keresz-ténység az emberiség bukásának a vallását jelenti".

A filozófia, a vallások biztonságérzetet, állandóságot, eti-kát nyújta-nak, támogathatják az együttműködő magatar-tást. Kérdés, hogy miért nem megy ez magától? Talán ösztönösen vetélkedők, ag-resszívek vagyunk, csak igyekszünk azt tagadni? Lorenz szerint: "Az ember szenved attól, hogy nem tudja kiélni agresszív készletését. Több mint valószínű, hogy az emberi agresszió rossz ha-tásai abból erednek, hogy a történelem előtti korban a fa-jon belüli kiválasztás betáplált az emberbe egy agresszív készletést, amely a mai társadalomban nem talál kiutat, nem tud megnyilvánulni". Később Lorenz arról ír, hogy az agressziót nem lehet elintézni erkölcsi vétóval. Euge-nikai tervezéssel, beavatkozással sem lehet megszüntetni azt, mert esetleg más tulajdonságokat, például a kapcso-latokat, barátságot, szerelmet is eltüntethetnénk vele. Gondoskodni kell arról, hogy az agresszívabb személyi-ségek helyettesítsék valamivel ösztönös magatartásukat: sporttal, hegymászással, kutató expedíciókkal stb. Mindez olyan "ritualizáció", amelyhez hasonlóval az ál-latvilágban találkozhatunk. (Netán felemelkedhetünk az állatvilág szintjére, ahol a vesztes behódolhat és elmene-külhet...?) Talán nem is annyira nehéz keretek közé szo-rítani agresszivitásunkat - de nehezebb rabló-ragadozó vi-selkedésünket. A kettő - mint fentebb összefoglaltuk - ko-rántsem azonos.

Az agressziót a maga nyers alakjában kiélni - rombolás. Lorenz így ír erről: "Az a rohanó élet, amelybe a keres-kedő-iparos ember be-levetette magát, jó példája az adott faj egyedei közti vetélkedéssel kiváltott célszerűtlen fej-lődésnek. Az embereket ma úgynevezett menedzser-be-tegség támadja meg: magas vérnyomás, vesebajok, gyo-morfekély, neurózis; barbárokka válnak, mivel nincs ide-jük kulturális életre. És mindez szükségtelen, csak köny-nyebben kellene venni a dolgokat". A mai kor vetélkedő társadalmaiban nem ritka az olyan ember, aki évszámra nem veszi ki a szabadságát, az amerikai orvosok 10-15 évvel rövidebb ideig élnek az átlagnál. Egy kölni barátom

vegyészi diplomájának megszerzése után nem állt be egy gyárba, intézménybe dolgozni, mondván: "abba a versenybe belepusztultam volna idő előtt". Elment házmeszternek egy kisebb házba, előadásokat tart kedvenc témaköreiből lelkes mozgalmi csoportoknak. És - él! A túlhajtott vetélkedés a Hamvas Béla által vázolt vízióhoz, a csirihau-léthez vezet - de már elvezetett a globális szintű, általános, környezeti, gazdasági, intézményi, politikai, katonai, minden területre kiterjedő válsághoz. De maradjunk még a saját kö-rünkben. Miként lehet egy kevésbé vetélkedő, inkább együtt-működő magatartásra nevelni gyermekeinket, társainkat, önmagunkat?

Már Margaret Mead leszögezte, hogy a vetélkedő vagy együtt-működési szabályok rögzítésében meghatározó a nevelési rendszer: azok figyelmes vizsgálata során fellelhetjük a vetélkedő vagy együttműködő jelleghez szükséges elemeket. Csányi Vilmos egy tanulmányában leírja a dél-amerikai yanomamok agresszivitásának eredetét: a szülők a gyerekeket egymásra uszítják, harcra, megtorlásra nevelik, és kinevetik őket, ha nem ilyenek. A békés busmanok szétválasztják, kibékítik a veszekedő gyerekeket. Az első törzsnél nagy a népesség nyomása, kevés a forrás - a busmanok ritka népességű törzs, a kétféle nevelésnek megvan az oka. Mindenesetre nem genetikai tényezők szabják meg a két nép viselkedési szabályait. Ismert, hogy a csecsemők mindenkire barátságosak, csak 6-7 hónapos korukban kezdenek félni az idegenektől - miként egyes országokban a mókusok a tenyerükből esznek, másuttól félnak az embertől.

Többféle hajlammal születünk. Bennünk van/lehet az agresszivitás, a jószívűség, az együttérzés, a szeretetre való hajlam is. Esetleg egymás mellett ez is, az is, de egyáltalán nem 1:1 arányban. A nevelő, a szókratészi "bába", ha megismeri tanítványát, a felszínre tudja hozni a hajlamokat, és segíthet, hogy ki-ki vetélkedő vagy együttműködő hajlamának megfelelő pályát, munkát, életet válasszon. Egy agresszív hajlamú busman gyereknek nincsen lehetősége rá, hogy a yanomamok között éljen, sem egy békés yanomamnak, hogy a busmanok között: az egészséges társadalom mindenkinek megengedi, hogy késztetéseire a legjobban illő életet élje. Természetesen: másnak mit sem ártva.

Van-e globális kiút?

Capra szerint egy kultúra akkor hanyatlik, ha technológiája, eszméi, társadalmi szervezete - a változó feltételek kihívásával összetalálkozva - túl merevvé válik, s már képtelen alkalmazkodni. A hajlékonyság, a harmónia elvesztése szükségszerűen töréshez vezet.

Milyen módon újulhat meg világunk? Sokak szemében csak két út létezik: egy kulturálisan egységes, törzsi, közösségi-keresztény, kommunista, fasiszta vagy utópista út és a piaci: liberális kapitalista vagy szociáldemokrata lehetőség. Mindkettő "fiatal", s kifelé mindkettő vetélkedő, agresszív rendszer. S ha kifelé ilyenek, akkor befelé is, mindenfajta "mássággal" szemben.

Valóban két út létezik? Sokan tagadják ezt a kizárólagosságot. Peter Russell szerint szinergizmusra van szükség,

ami együtt dolgozást (syn-ergos) jelent. Nem kényszer hatására, hanem a saját és közös célért egyszerre, a másikat is támogatva. Miként sejtjeink is működnek saját érdekükben, miközben működésük egyben egész lényünk érdeke is. Az egyes társadalmakban és a társadalmak összességében ez a szinergizmus igen alacsony fokú: sem a kapitalizmus, sem a kommunizmus nem visz közelebb egy magasabb fokú szinergizmushoz.

A társadalmak gyakran nehezen tűrik a másként gondolkodókat. Van egy általános elgondolás arról, hogy milyen a "normális" ember. Nem könnyű elérni, hogy kisebb vagy nagyobb nemzeti, etnikai, vallási közösségek háborítatlanul éljenek a nagyobb közös-ségek mellett, azon belül. "Azok miért úgy öltöznek, miért nem akarják a nyelvünket beszélni, miért nem fognak fegyvert, miért nem isznak alkoholt, miért nem esznek húst stb.?"

Tudjuk, milyen a stabil, érett, gazdaságosan működő, jó belső szabályozású, sokféleségen és szimbiózison alapuló élő rendszer, és azt gondoljuk, hogy ezek az érett társadalmi rendszer jellemvonásai is. A belső szabályozásról még igencsak keveset tudunk, de a sokféleség és a szimbiózis mellett és talaján azt is könnyebben meg tudjuk valósítani. Ha több helyen, több embercsoport, nép, nemzet megtanulja, hogy milyen az érett rendszer, talán arra is van esélyünk, hogy ezt általánossá, földi méretűvé tegyük. A kérdés csak az, hogy egy caprai fordulópontra, egy russelli tudatváltás révén eljuthatunk-e embercsoportonként, népenként, nemzetenként az érett szakaszba, megéri-e az emberiség - miként azt Kaslik Gyula egy vitán felvetette - a globális érett rendszer megvalósulását? Vagy Russell szavaival: Gaia, az élő bolygó tudatra ébredését?

Gondolom: igen. Mert a Mindenség (önző? önzetlen?) génjei is saját fennmaradásukra törekednek, s ez a fennmaradás csak együtt lehetséges.

MERZA JÓZSEF

A KISKÖZÖSSÉG: KERESÉS, VÁLASZ ÉS REMÉNY

1951 őszén egy rendetlenül összedobált könyvkupacra bukkantam a debreceni egyetem alagsorában. Megszüntetett szerzetes könyvtárból hozták-e oda teherautóval a köteteket, vagy elkobzott magánkönyvtár anyaga volt, nem tudom. Abban az időben sok mindent nem tudott az ember: a könyveknek abban az időben is megvolt a maguk sorsa. Nekem a sors Godin abbé híres könyvét szánta. „La France: pays de mission?” vagyis „Missziós terület Franciaország?” – kérdezte a könyv címe. Lopva kiemeltem a könyvet a többiek közül és olvasni kezdtem. Új világ nyílt meg általa, feltárult előttem az Egyház legkedvesebb lányának vallási nyomora. Mauriactól, Bernanostól és Martin du Gardtól ugyan már tudtam, hogy a kereszténynek mondott ember körül pokol vagy sivatag is lehet a világ, mégis, más volt ez az üzenet, néhol egy riport-